

ISTORICUL ZENOVIE PÂCLIȘANU ÎN ÎNCHISORILE COMUNISTE (1949-1953, 1957): DOCUMENTE INEDITE

Între zecile de mii de persoane arestate în cei 45 de ani de regim comunist în România, s-au aflat numeroși slujitori ai muzei Clio, mulți dintre ei aflându-și chiar sfârșitul în spatele gratiilor. Unii istorici, îndeosebi cei înregimentați în rândurile partidelor de opoziție, s-au afirmat printre cei mai redevabili adversari ai noilor autorități. Numele unor Gheorghe I. Brătianu (P.N.L.) sau Ion Hudiță (P.N.Ț.) erau hulite la mitingurile organizate de comuniști în luna februarie 1945, înaintea instaurării guvernului Petru Groza.

Cronologic, primul istoric arestat după 23 august 1944 a fost prof. Petre P. Panaitescu, reținut până în vara anului 1945, în lagărul de la Caracal, pentru activitatea sa din timpul "statului național-legionar", ca rector al Universității din București¹. Însă prima victimă a regimului comunist din rândul istoricilor pare să fi fost profesorul Alexandru Vasilescu, de la Colegiul Militar "N. Filipescu" de la Mănăstirea Dealu, autorul unor studii asupra Olteniei sub austrieci, fruntaș P.N.Ț. din jud. Dambovița, ucis de un grup înarmat, la Târgoviște, în primăvara anului 1946². Au urmat măsurile represive împotriva unor fruntași ai opoziției, din primăvara și vara anului 1947, soldate cu arestarea și anchetarea lui Ion Hudiță și Theofil Sauciuc-Săveanu, ca fruntași ai P.N.Ț. și cu impunerea arestului la domiciliu profesorului Gh. I. Brătianu, în luna august 1947³.

În perioada mai 1950-iulie 1955 - mai ales în urma a ceea ce s-a numit "noaptea demnitarilor" (5/6 mai 1950)⁴ - în penitenciarul din Sighetu Marmăției au fost întemnițați, atât în categoria foștilor demnitari, cât și în cea a preoților greco-catolici, nu mai puțin de 13 istorici: Gh.I. Brătianu, Silviu Dragomir, George Fotino, Constantin C. Giurescu, Ion Hudiță, Alexandru Lapedatu, Ion Lupaș, Ștefan Meteș, Ion Nistor, Victor Papacostea, Zenovie Pâclișanu, Th. Sauciuc-Săveanu, Victor Slăvescu. Dintre aceștia, Alexandru Lapedatu și Gh. Brătianu au murit chiar la Sighet, iar Z. Pâclișanu tot în detenție, însă la București, câțiva ani mai târziu.

Spre deosebire de colegii săi de la Sighet, care fuseseră miniștri sau subsecretari de stat în guvernele României din perioada interbelică, numele lui Z. Pâclișanu, omis sistematic din dicționarele și enciclopediile din anii '70-'80, a rămas relativ puțin cunoscut și după 1989⁵.

Născut într-o familie țărănească, din comuna Straja, județul Alba, la 1 mai 1886, Z. Pâclișanu, după absolvirea liceului românesc din Blaj (1906), a făcut studii teologice la Budapesta (1906-1910), încununată cu un doctorat în teologie la Viena (1914). Între timp, în anul 1913, a efectuat o călătorie de studii în Elveția, Franța și Germania și a început să publice articole de istorie. La 29 februarie 1916, a fost numit director al Bibliotecii Centrale Arhidiecezane și predicator (preot) al Bisericii Catedrale, iar în același an, și profesor suplinitor la Academia Teologică din Blaj, posturi pe care le-a ocupat până în anul 1919⁶. Tot în anul 1916, a fost arestat de autoritățile maghiare, sub

¹ Petre Pascu, *Amintiri din pușcărie. În lagărul de la Caracal*, în *Cuvântul Românesc*, Hamilton, Canada, XIX, 192, aprilie 1992, p.12.

² Cicerone Ioanițoiu, *Cartea de aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, I, București, 1995, p. 175.

³ Claudiu Secașiu, *Contribuții privind biografia istoricului Gheorghe I. Brătianu*, în *Revista istorică* (sub tipar).

⁴ Idem, "Noaptea demnitarilor" (5/6 mai 1950). *Distrușterea elitei politice românești*, în 22, IX, 33 (443), 18-24 august 1998, p.10-12.

⁵ Excepție fac studiile prof. Iacob Mârza: *Zenovie Pâclișanu, colaborator la "Revista Istorică Română" (1943-1944)*, în *Revista istorică*, VII, 11-12, 1996, p.927-934; Idem, *Zenovie Pâclișanu, bibliotecar la Blaj (1916-1919)*, în *Biblioteca și cercetarea*, Cluj, XX, 1996, p.122-129; Idem, *Din istoriografia Supplex-ului: Cercetările lui Zenovie Pâclișanu*, în *ActaMP*, Zalău, XX, 1996, p.321-328, precum și articolul lui Ovidiu Ghitta, *Contribuția lui Zenovie Pâclișanu la istoria Maramureșului*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Historia, XXXV, 2, 1990, p.91-96.

⁶ Z. Pâclișanu a predat și mai târziu cursuri de istorie la Blaj, cu intermitențe. Dintre acestea, a fost tipărit *Istoria creștinismului antic* (1937).

învinuirea de spionaj în favoarea României, fiind însă pus în libertate după cinci săptămâni⁷. Acțiunea sa în slujba idealului național al unirii politice a tuturor românilor s-a materializat în anul 1918, printr-o intensă implicare în evenimentele care au premers actul de la 1 Decembrie 1918.

Astfel, după ce s-a numărat printre semnatarii "Chemării" Consiliului Național Român (în continuare: C.N.R.) din comitatul Alba Inferioară, pentru organizarea politică și militară a românilor⁸, la adunarea națională de la Blaj, din 22 oct./4 nov. 1918, Z. Pâclișanu a citit lista membrilor C.N.R. comitatens din Blaj⁹, fiind însărcinat ca secretar la cancelaria C.N.R., împreună cu prof. dr. Alexandru Borza și dr. Ionel Pop, avocat¹⁰. Pentru transpunerea în practică a acestor chemări, Z. Pâclișanu s-a deplasat în comuna Bucerdea Grânoasă, în scopul organizării C.N.R. și gărzii naționale locale¹¹.

De asemenea, din însărcinarea C.N.R. din Blaj¹², un grup de profesori și publiciști din Blaj, între care și Z. Pâclișanu, a preluat revista *Unirea, Foaie bisericească-politică*¹³, transformând-o în Ziar național cotidian, "nr.1 de propagandă" apărând deja în 12 noiembrie 1918, la doar două zile de la primirea misiunii.

La 26 noiembrie 1918, Z. Pâclișanu a răspuns apelului C.N.R. Blaj, pentru "10-15 domni tineri (teologi etc.) care să meargă joi dimineața la Alba Iulia să fie de ajutor la pregătirea adunării"¹⁴. Desemnat ca delegat al Reuniunii de misiuni a preoților greco-catolici din Arhidieceza greco-catolică română de Alba Iulia și Făgăraș¹⁵, printre cei 1.228 delegați, investiți cu mandatul imperativ de a vota unirea Transilvaniei cu România.

La ședința prealabilă, ținută la Alba Iulia, la 17/30 nov. 1918, convocată pentru redactarea definitivă a textului declarației de unire, la dezbaterile privind problema autonomiei provizorii a teritoriilor care urmau să se unească cu România, Z. Pâclișanu a intervenit, în numele generației tinere, împreună cu Ioan Broșu și Silviu Dragomir, solicitând înlăturarea acestui punct din rezoluția care urma să fie adoptată a doua zi, la 1 decembrie 1918. Argumentul lui Z. Pâclișanu era că "autonomia proprie" reprezenta o problemă internă, în timp ce la Alba Iulia urma să se adopte "un act internațional"¹⁶.

Pentru participanții la adunare, prin ziarul apărut cu acel prilej deosebit, Z. Pâclișanu a evocat semnificațiile istorice ale orașului Unirii, "de care - scria istoricul - ne leagă cele mai sguuitoare amintiri din trecutul neamului nostru, dar în care se săvârșește acum cel mai măreț act din istoria poporului nostru"¹⁷.

După proclamarea unirii, în cadrul adunării naționale de la Alba Iulia, Z. Pâclișanu a devenit unul din cei 18 membri aleși ai Marelui Sfat Național Român, reprezentând comitatul Alba Inferioară¹⁸.

⁷ În final, pentru "înalță trădare" a statului maghiar, prin furnizarea de informații armatei române, au fost condamnați 12 intelectuali români din Ardeal, dintre care 9 la moarte prin spânzurătoare ("grupul spânzuraților"). Eugen Hujea, *Alba Iulia în zilele Marii Uniri*, în *Apulum*, Alba Iulia, XVI, 1978, p.441.

⁸ Academia R.S.R. ș.a., *1918 la români. Documentele Unirii*, VII, București, 1989, p.254 (în continuare: *Documentele Unirii*). Pentru detalii, vezi Ioan Pleșa, *Formarea și activitatea consiliilor naționale din județul Alba, în luna noiembrie 1918*, în *Apulum*, VII/2, 1969, p.389-390.

⁹ Coriolan Suci, *Blăjenii acum un sfert de veac*, în *Unirea*, LIII, 48, 27 noiembrie 1943, p.2; *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918-ianuarie 1919). Protocoale și acte*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, indici și glosar de Viorica Lascu și Marcel Știrban, I, Cluj-Napoca, 1978, p.46 (în continuare - *C.N.R. din Blaj*); *Documentele unirii*, p.105.

¹⁰ *C.N.R. din Blaj*, I, p.47.

¹¹ *Ibidem*, p.95.

¹² *Ibidem*, p.75-76.

¹³ În seria veche a *Unirii*, în primăvara anului 1918, Z. Pâclișanu a publicat studiul istoric *Teologul vlădicilor uniți*, în *Unirea*, Blaj, XXVIII, 1, 3 ianuarie 1918, p.3.

¹⁴ *C.N.R. din Blaj*, II, Cluj-Napoca, 1980, p.209.

¹⁵ *Unirea*, nr. 15-16 de propagandă, 1 decembrie 1918, p.4.

¹⁶ I. Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, Ed. revistei *Societatea de Măine*, 1928, p.116. Vezi și E. Hulea, *op.cit.*, p.458; M. Constantinescu, Șt. Pascu ș.a., *Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, 1968, p.402.

¹⁷ *Alba-Iulia. Organ al proclamării unității naționale*, nr. ocazional, 18 noiembrie (1 decembrie) 1918, p.2.

¹⁸ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba-Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. Acte și documente*, <1928>, p.20; N. Josan, I. Pleșa, *Reprezentanții românilor din comitatul Alba Inferioară la marea adunare națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1990-1993, p.552.

Revenit la Blaj, Z. Pâclișanu și-a continuat activitatea în cadrul C.N.R., până la introducerea administrației românești. Astfel, la 8 decembrie 1918 a intervenit cu fermitate pe lângă reprezentanții ai autorităților maghiare din zone unde se semnalaseră incidente împotriva unor români care purtau cocarde tricolore, solicitând măsuri imediate de menținere a ordinii publice și siguranței cetățenilor¹⁹. În paralel, continuându-și activitatea preoțească, Z. Pâclișanu a predicat, la 19 decembrie 1918, în Catedrala din Blaj, la serviciul divin la care au luat parte ofițerii și soldații armatei române²⁰. Pentru activitatea sa din preajma și de după unire a fost decorat în 1932 cu Ordinul "Regele Ferdinand I".

După ce, la alegerile generale din luna noiembrie 1919 a candidat fără succes la un loc de deputat de Turda-Arieș, în circumscripția Iara de Jos²¹, Z. Pâclișanu a renunțat la activitatea politică²² și a devenit funcționar public²³, străbătând ierarhia administrativă, până la gradul de director general²⁴. Fiind numit de Consiliul Dirigent în funcția de director al Direcției Arhivelor Statului pentru Transilvania, pe data de 1 aprilie 1920²⁵, după câteva zile a fost detașat ca director la Resortul Cultelor din Cluj, unde a rămas până către sfârșitul anului 1920²⁶. În baza lucrărilor istorice publicate începând din 1910²⁷, la data de 5 iunie 1919, Z. Pâclișanu a fost ales membru corespondent al Academiei Române, în secțiunea istorică²⁸.

Ca urmare a lichidării serviciilor fostului Consiliu Dirigent al Transilvaniei, Z. Pâclișanu a fost mutat la București, în luna septembrie 1920, ca inspector general al cultelor catolice, reformate și necreștine în Ministerul Cultelor și Artelor. Ca director general (din aprilie 1923) al Cultelor Minoritare din Ministerul Cultelor, a participat la tratativele în vederea încheierii Concordatului cu Statul Vatican²⁹, publicând în același timp studii de istorie bisericească³⁰ și despre mișcarea națională a românilor transilvăneni din secolul al XVIII-lea³¹, dar și lucrări asupra curentelor revizioniste³² și a minorităților³³.

Temporar, Z. Pâclișanu a mai avut și alte însărcinări: șef al Direcției Artelor din Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (ianuarie-septembrie 1930), director al Secțiunii Minoritare din cadrul Direcției Presei și Informațiilor de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (iulie-decembrie 1931), după care a revenit ca director general al Direcției Minorităților din Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, respectiv din Ministerul Cultelor și Artelor, unde a rămas până în martie 1942.

În anii 1942-1944, ca director al Direcțiunii de Studii și Documentare din Ministerul

¹⁹ C.N.R. din Blaj, I, p.157-158.

²⁰ *Unirea*, nr. 31-32, 22 decembrie 1918, p.3.

²¹ *Monitorul Oficial. Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 4, 28 noiembrie 1919, p.19.

²² A fost membru al Partidului Național Român din Transilvania.

²³ Această opțiune este pusă în discuție de Mgr. Octavian Bârlea, care, în contextul disputei istoriografice din perioada interbelică, dintre mitropoliile românești de la Blaj și Sibiu, referindu-se la acțiunea Mitropolitului ortodox N. Bălan de la Sibiu, scria, nu fără o doză de părtinire: "Bătălia însă a căutat să o ducă pe teren istoric: acolo Mitropolitul Bălan avea oameni cu o relativă pregătire, pe când uniții aproape nu aveau pe nimeni. (Cel mai bun istoric al Transilvaniei, Zenovie Pâclișanu, intrase în funcții administrative statale)". O. Bârlea, *Biserica Română Unită între cele două războaie mondiale, II. "Biserici" și "Biserica". Ofensiva istorico-literară, în Biserica Română Unită*, Madrid, 1952 p.230.

²⁴ Cariera administrativă poate fi reconstituită pe baza dosarului său personal. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare: Arh. M.A.E.), dos. 77/P-120, anul 1929, passim.

²⁵ "Lipsa unui local corespunzător <...> explică, în bună măsură, de ce primul director (dr. Zenovie Pâclișanu <...>) nu și-a putut începe activitatea, iar până la urmă va fi nevoit să renunțe la post". Al. Matei (coord.), *Îndrumător în Arhivele Statului jud. Cluj*, I, București, 1979, p.33-34.

²⁶ Arhiva Serviciului Român de Informații (în continuare: Arh. S.R.I.), fondul P, dos. 50.972, vol. 2, f.26 (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 29 martie 1952).

²⁷ *Biserica și românismul. Studiu istoric* (1910; semnat: Justin Volbură).

²⁸ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române (1866-1996). Mic dicționar*, Iași, 1996, p.274.

²⁹ Arh. S.R.I., fond P, dos. 20.920, vol. 2, f.118 (r) (interogatoriul lui Francisc Armenag Diarian din 29 mai 1957).

³⁰ *Propaganda catolică între românii din Ardeal și Ungaria înainte de 1900* (1920); *Cronologia episcopilor Bălgăradului înainte de Unire* (1922); *Din istoria bisericească a românilor ardeleni. "Teologul" vlădicilor uniți* (1923); *Corespondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein* (1924); *Cenzura cronicii lui G. Sincai* (1924) ș.a.

³¹ *Luptele politice ale românilor ardeleni din 1790-1792* (1923).

³² *Mișcările revizioniste în statele europene în cursul anului 1931* (1932).

³³ *Problema statutului minorităților* (1935).

Propagandei Naționale și concomitent, ca director de secție la Institutul de Istorie Națională din București, Z. Pâclișanu și-a valorificat cercetările începute încă din deceniul al patrulea, asupra politicii autorităților maghiare din secolul al XIX-lea față de minorități³⁴, angajându-se, concomitent, în disputa istoriografică cu unii autori maghiari, asupra unor momente controversate din istoria Transilvaniei³⁵.

Cu toate că se înscriau într-o campanie antirevizionistă, de propagandă culturală, accentuată în timpul celui de al doilea război mondial de consecințele Dictatului de la Viena, lucrările lui Z. Pâclișanu, bazate pe cunoașterea nemijlocită a izvoarelor străine (maghiare, germane, latine, italiene și franceze), rămân relevante pentru subiectele abordate și accesibile inclusiv cititorilor străini, fiind tipărite în limbi de circulație internațională.

La 1 august 1944, Z. Pâclișanu a fost transferat, cu direcția pe care o conducea, la Ministerul Afacerilor Străine (în continuare: M.Af.S.)³⁶, unde, încadrat cu gradul de consilier cultural de minister, a fost atașat pe lângă Direcțiunea Culturală de Presă, Propagandă și Informații³⁷, fiind delegat să conducă și Oficiul de Studii al ministerului. De asemenea, la 5 februarie 1945, a fost numit membru al Comisiunii pentru studiul materialului și pregătirea documentelor în vederea Conferinței de Pace.

Deși ajunsese la vârsta pensionării încă din luna mai 1946, Z. Pâclișanu a fost menținut în cadrele M.Af.S. și trimis consilier tehnic la lucrările conferinței de pace de la Paris (1946), ca membru în Comisia politico-juridică din cadrul delegației României³⁸. Printre lucrările pe care le-a redactat pentru M.Af.S., se numără memoriul "Problema Transilvaniei"³⁹, unde, după prezentarea argumentelor istorice, demografice și statistice, Z. Pâclișanu concluzionează: "Transilvania este provincie românească. Acest caracter românesc de azi al ei, îi determină și destinul de mâine care poate fi numai românesc"⁴⁰.

La 27 iunie 1947, printr-o decizie a ministrului de Externe, Gh. Tătărescu, Z. Pâclișanu, prim consilier de legație⁴¹, "pentru motive de economie bugetară", a fost îndepărtat din cadrele M.Af.S., împreună cu o serie de diplomați considerați indezirabili de către regim⁴². În urma memoriului de protest din 1 iulie 1947, în care solicita "să se îndeplinească formele legale pentru a putea beneficia

³⁴ *Politica minoritară a guvernelor ungurești (1867-1914)* (1943, cu ediții în limbile germană, italiană și franceză); *Deutsche und Magyaren. Der Entnationalisierungskampf gegen die Sathmarer Schwaben* (1941); *Was heisst magyarische Nationalität? Wie man Ungar werden konnte* (1941; și în limba franceză), *Die Kampf der Volksgruppen Siebenburgens gegen die Magyarisierung* (1943) ș.a.

³⁵ Diverse articole din *Revista Istorică Română* (1943-1946), precum și din ziarul *Universul* (1943-1944).

³⁶ *Monitorul Oficial*, partea I, CXII, nr.177 bis, 1 august 1944, p.5710 și 5712.

³⁷ Din 1945: Direcțiunea Culturală.

³⁸ V. Fl. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, București, 1988, p.159.

Între documentele aflate în posesia descendenților de la Paris ai istoricului, se află și o adeverință, eliberată de Legațiunea Regală a României la Paris, la data de 2 noiembrie 1946, care atesta că: "Domnul Consilier de Legațiune Zenovie Pâclișanu, membru al Delegațiunei române la Conferința Păcii, conform dispozițiilor primite urmează să părăsească Parisul în ziua de 3 noiembrie 1946". Mulțumiri d-lui prof.dr. Iacob Mârza, care s-a ocupat stăruitor de recuperarea memoriei și operei lui Z. Pâclișanu, pentru această informație.

³⁹ Despre acest memoriu și asupra misiunii sale la Conferința de Pace, Mgr. Gh. Surdu, de la Misiunea Catolică Română din Paris, aflat pe atunci în capitala Franței, scria: "În 1946 Groza <cu care fusese coleg de universitate la Budapesta- n.n., C.S.> l-a trimis la Paris la conferința păcii, să apere interesele noastre cu privire la Ardeal <...>. I-am mijlocit, prin secretarul particular al Ministrului de Externe, Georges Bidault, să i se predea acestuia, un Memoriu referitor la Transilvania, cu rugămintea de a ne susține, contra Ungurilor. Cu secretarul lui Bidault a vorbit în latinește, căci franceza n'o posedă perfect și nu voia s'o vorbească greșit, el ca diplomat". O. Bârlea, *Observări preliminare privitoare la Zenovie Pâclișanu*, în *Z. Pâclișanu, Istoria Bisericii Române Unite, Partea II-a, 1752-1783*, publicată în *Perspective*, Munchen, XIV-XVI (iunie 1991-iunie 1993), 53-60, p.10 (în continuare: *Observări*).

⁴⁰ Arh. M.A.E., fond E 9/, Conferința Păcii Paris, vol. 101, f.498.

⁴¹ În alte documente oficiale apare gradul de consilier de legație cl.I. Potrivit unui referat din 8 august 1946 al șefului Diviziunii Personalului M.Af.S., N. Constantinide, în luna martie 1946, înainte de a atinge limita de vârstă, pentru Z. Pâclișanu s-a redactat "un Decret Regal pentru înaintarea D-sale de Ministru Plenipotențiar cl.II și un alt Decret Regal pentru prelungirea termenului de pensionare cu 3 ani". Ministrul Afacerilor Străine, Gh. Tătărescu, deși avizat, a amânat luarea unei decizii până în primăvara anului 1947. Arh. M.A.E., dos. 77/P-120, anul 1929, nepaginat (dosarul personal de la M.Af.S.).

⁴² Pe listă mai figurau: ministrul plenipotențiar Raoul Bossy; prim secretarul de legație Camil Demetrescu, care avea să fie arestat și condamnat în procesul Iuliu Maniu; prim consulul general Moise Baltă etc.

de pensia la care îmi dă dreptul cei 31 de ani de serviciu”, Z. Pâclișanu a fost pensionat⁴³, la 11 iulie 1947, pentru limită de vârstă⁴⁴.

În aceeași lună, în documentele organelor de represiune, Z. Pâclișanu, precum și prof. Ion Chinezu și Moise Baltă, consuli generali din M.Af.S., erau considerați "inițiații și purtătorii de cuvânt ai catolicismului din România"⁴⁵. Era, desigur, o apreciere exagerată, a importanței celor trei fii ai Bisericii Unite, însă relatările agentului informator din care rezultă starea lor de spirit sunt interesante:

“Toți i-au declarat că se așteaptă la măsuri de prigoană ce se vor lua de către Guvern contra catolicilor în general. Catolicismul - i-au declarat aceștia - este conștient de lupta ce duce, după un program bine definit de către Vatican, în contra comunismului de pe întregul glob și are certitudinea că va ieși învingător, iar comunismul - oricât de târziu - se va prăbuși”.

După pensionare și până la prima arestare, din anul 1949, istoricul s-a dedicat cercetărilor sau, conform mărturiei autobiografice: “Am citit și am adunat material în vederea scrierii unui studiu asupra culturii românești din Ardeal în veacul al XVIII-lea”⁴⁶.

De fapt, Z. Pâclișanu lucra la *Istoria Bisericii Române Unite*, în condiții pe care le-a evocat în cuvântul “Către cititori”, datat “București la 8 octombrie 1949”. Referindu-se la dificultățile datorate absenței lucrărilor speciale, pe care le-a surmontat în bună măsură, printr-o cercetare a arhivelor din țară și străinătate, istoricul a deplâns oprirea fortuită a acestora: “evenimentele tragice din toamna anului 1948 împiedicând continuarea unei munci care mi-a oferit atâtea satisfacții nebănuite”⁴⁷.

Schimbările politice survenite la sfârșitul anului 1947 și în anul 1948, i-au afectat tihna necesară studiului și i-au marcat, în bună măsură, chiar propriul destin. La scurt timp după abdicarea Regelui Mihai I, au început arestările în masă, în rândul adversarilor cunoscuți ai regimului comunist. În ultima decadă a lunii februarie 1948, în contextul măsurilor represive împotriva grupărilor de rezistență, locuința prof. Z. Pâclișanu a fost percheziționată, căutându-se - potrivit afirmațiilor soției istoricului - “un aparat de radio-emisiune și arme”. Deși descinderea autorităților au calificat-o “drept civilizată” și nu s-a găsit nimic compromițător, “emoțiile au fost foarte mari, astfel că după 4-5 zile de la efectuarea ei, d-na Pâclișanu tot mai tremură”⁴⁸. Aceeași notă informativă aducea la cunoștința organelor represive și faptul că fiul profesorului, Gheorghe Zeno Pâclișanu, medic, vorbise cu o săptămână mai înainte la radio Londra - B.B.C., tratând un subiect științific.

Înăsprirea discursului oficial față de biserica catolică în general, precum și măsurile de intimidare a clerului, l-au determinat, probabil, pe Z. Pâclișanu să-și restrângă aparițiile în public. Astfel, în luna martie 1948, și-a contramandat o conferință cu un subiect religios, pe care urma să o țină în cadrul unei congregații catolice din București⁴⁹.

Arestarea fiicei⁵⁰ și ginerelui istoricului, în noaptea de 10/11 iunie 1948, pe când încercau să se refugieze în Turcia, cu o barcă cu motor, pe Marea Neagră, a avut consecințe dramatice pentru familia Pâclișanu. După cum consemna un agent al S.S.I.-ului: “Mama sa, care este aproape înebunită de durere stă tot timpul prin biserici, iar tatăl său care are teologia la bază, oficiază singur acasă,

⁴³ Prin Decretul Regal nr. 1.405 din 9 iulie 1947, Z. Pâclișanu era “pus în poziția de retragere pentru aranjarea drepturilor la pensie, pe data de 31 mai 1947”.

⁴⁴ Cu toate acestea, la 3 noiembrie 1947, “domnului Pâclișanu Zenovie, Prim Consilier de Legațiune, Directorul Oficiului de Studii”, i se adresa o “Circulară către șefii de diviziuni”, prin care se comunica dispoziția ministrului de Externe, Gh. Tătărescu, de interzicere a accesului “în birourile Ministerului, funcționarilor comprimați”.

⁴⁵ Arh. S.R.I., fond D, dos. 2.324, f.333 (nota Serviciului Special de Informații - S.S.I. din 24 iulie 1947).

⁴⁶ Ibidem, fond P, dos.50.979, vol.2, f.261 (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 29 martie 1952).

⁴⁷ Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, (Partea I-a, 1697-1751, ed. a II-a), în *Perspective*, XVII, 65-68, iulie 1994-iunie 1995, p.4. Potrivit Mgr. O. Bârlea: “înainte de întemnițare, el și-a cules foile, le-a dat la 8 Octombrie 1949 o Prefață, și le-a trimis în Occident”. O. Bârlea, *Observări*, p.11.

⁴⁸ Arh. S.R.I., fond D, dos.2.330, f.331 (nota S.S.I. din 23 februarie 1948).

⁴⁹ Ibidem, f.342 (nota S.S.I. din 15 martie 1948).

⁵⁰ Maria Monica, născută la Blaj, în 1919, avocată, căsătorită în 1944 cu ing. Ioan Șt. Miclescu, a fost condamnată la 6 luni închisoare, pentru “tentativă de trecere frauduloasă a frontierei”. Fapt semnificativ pentru spiritul de toleranță și împăcare creștinească, după ispășirea pedepsei, fiica istoricului, de religie greco-catolică, s-a încadrat colaboratoare externă la Academia R.P.R., ca secretară a academicianului Gala Galaction, preot ortodox, traducătorul *Noului Testament*. Cf. Arh. S.R.I., fond P, dos.111.035, f.29-30.

slujbe religioase”⁵¹.

Ațiunile regimului comunist de desființare a Bisericii Greco-Catolice, din toamna anului 1948, au culminat la 1 decembrie 1948, prin ceremonia de la Alba Iulia, de “revenire” a unor protopopi uniți și a unei părți a credincioșilor la Biserica Ortodoxă. După cum scrie istoricul britanic Dennis Deletant: “Regimul, cu ajutorul Bisericii Ortodoxe, a manipulat contopirea celor două Biserici, proces în care a folosit Securitatea pentru a smulge consimțământul clerului unit. Aceia care s-au opus contopirii au avut parte din plin de “atențiile” Securității”⁵².

Între cei care și-au manifestat în continuare fidelitatea față de Biserica Unită s-a numărat și Z. Pâclișanu⁵³, atât de legat prin toată formația și cariera sa de spiritul Blajului. Urmând parcă îndemnul episcopului Ioan Suciu, Administratorul Apostolic al Arhidiecezei, formulat într-una din ultimele predici din Catedrala Blajului, la 10 octombrie 1948, când, intuind că urmau să fie confiscate bisericile, a sfătuit “dar să facem din casele noastre lăcaș de închinare, unde să ne închinăm până când va sosi ziua de eliberare”⁵⁴, Z. Pâclișanu a revenit la preoție. După aprecierea unui contemporan, a fost un “foarte activ preot în clandestinitate”⁵⁵. Mai mult - precum Z. Pâclișanu însuși a recunoscut în cadrul anchetei din martie 1952 - în primăvara anului 1949 a sprijinit mai multe persoane urmărite de autorități⁵⁶, oferindu-le fie un adăpost pentru o noapte și apoi găsindu-le câte o gazdă mai sigură, fie un ajutor material.

Printre fugarii ocrotiți de Z. Pâclișanu s-a numărat preotul unit Aurel Leluțiu⁵⁷, care venise la București, în luna aprilie 1949, fugind de la Mănăstirea Obreja, jud. Alba, deoarece era urmărit de autorități. Preotul A. Leluțiu multiplicase și împărțise credincioșilor care veneau la mănăstire, manifeste contra regimului. Astfel de manifeste, împreună cu o sumă de bani, a trimis și grupului de rezistență condus de maiorul N. Dabija⁵⁸. Fiindu-i prezentat de Arhiepiscopul romano-catolic de București, Alexandru Cissar, Z. Pâclișanu l-a găzduit o noapte pe A. Leluțiu, după care i-a asigurat refugiu la domiciliul Lidiei Gavrilesco, apoi la Valeria Țarină, timp în care l-a vizitat, interesându-se de soarta sa.

Tot în primăvara anului 1949, lui Z. Pâclișanu i-a fost prezentat de auditorul (secretarul) Nunțiatului Papale, Mgr. Guido Del Mestri, un alt preot urmărit de Securitate, episcopul clandestin⁵⁹ Ioan Dragomir din Satu Mare⁶⁰. Și pe acesta, Z. Pâclișanu l-a găzduit o noapte, după care i-a găsit o nouă gazdă, la Angela Moschuna, vizitându-l de mai multe ori⁶¹.

În anchetă, Z. Pâclișanu a declarat că în cursul anului 1949 a distribuit fugarilor cca. 200.000 lei, o sumă considerabilă pentru acea vreme⁶². Interogat asupra provenienței banilor, a insistat că banii îi dăduse socrul său înainte de a muri, negând primirea oricărei sume din partea Nunțiatului. Recunoașterea primirii unor bani din partea Nunțiatului i-ar fi înrăutățit situația la proces și ar fi oferit

⁵¹ Ibidem, fond D, dos.2.330, f.474 (nota S.S.I. din 1 iulie 1948).

⁵² D. Deletant, *România sub regimul comunist (decembrie 1947-decembrie 1989)*, în vol. *Istoria României*, București, 1998, p.496.

⁵³ Potrivit declarației date anchetatorului său, la 24 iunie 1957: “După desființarea bisericii greco-catolice în anul 1948, întrucât eu consideram că această măsură este nejustă am adoptat în această privință o atitudine dușmănoasă regimului actual din țară”. Arh. S.R.I., fond P, dos.20.920, vol. 3, f.346 (r).

⁵⁴ Arh. S.R.I., fond D, dos.11.718, f.76 (radiotelegrama Direcțiunii Regionale de Securitate Sibiu din 11 octombrie 1948).

⁵⁵ Mgr. Gh. Surdu, cf. O. Bârlea, *Observări*, p.10.

⁵⁶ La interogatoriul din 29 martie 1952, Z. Pâclișanu i-a menționat pe: A. Leluțiu, Ion Dragomir, Grigore Dardai, Anton Buga, Leonida Fetti și Ion Coman, din categoria “fugarilor favorizați”. Arh. S.R.I., fond P, dos.50.979, vol.2, f.263.

⁵⁷ Preotul A. Leluțiu (1914-1980) a fost arestat la 30 ianuarie 1951 și condamnat la 25 ani muncă silnică, pentru “crima de uneltire contra ordinii sociale” și confiscarea averii, fiind eliberat la 31 iulie 1964.

⁵⁸ Ibidem, f.267 (interogatoriul lui Aurel Leluțiu din 5 martie 1952).

⁵⁹ Potrivit mărturiei episcopului Ioan Ploscaru, consacrarea episcopilor clandestini “a fost făcută cu scopul de a menține în biserică puterea episcopescă după arestarea episcopilor diecezali”. Ibidem, f.87 (v) (interogatoriul lui I. Ploscaru din 12 martie 1957).

⁶⁰ Preotul I. Dragomir (1905-1985) a fost arestat și condamnat prima oară, în anul 1948, la 3 luni și 20 zile, pentru “instigare publică”. Stând ascuns, în 1949 a fost condamnat în lipsă la 5 ani închisoare corecțională, pentru “injurii la adresa regimului”. A fost consacrat episcop de Baia Mare, de către Nunțitul Apostolic Gerald Patrick O'Hara și numit administrator apostolic clandestin. Arestat a doua oară, la 19 iulie 1950, a fost condamnat la 20 ani muncă silnică, pentru “crima de uneltire contra ordinii sociale”, fiind eliberat la 29 iulie 1964.

⁶¹ Ibidem, f.275-276 (interogatoriul lui Ioan Dragomir din 5 martie 1952).

⁶² Ibidem, f.258-259 (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 31 martie 1952).

autorităților comuniste noi “probe” în campania propagandistică dusă împotriva Vaticanului.

Urmărit de Securitate, pentru legăturile cu Nunciatura Papală “și învinuit că făcea slujbe clandestine în rit greco-catolic pe la diferite case particulare”⁶³, Z. Pâclișanu a fost arestat, la 6 decembrie 1949, însă, după cum notau chiar ofițerii Securității: “La cercetările efectuate asupra sa în 1949-50, n-a recunoscut activitatea sa contra-revoluționară; astfel a fost trimis la Dunărea <denumirea codificată a penitenciarului Sighet - n.n.>, până când se vor strânge probe împotriva sa”⁶⁴. Neavând suficiente dovezi pentru trimiterea în justiție, Z. Pâclișanu a primit o pedeapsă administrativă, fără drept de apel, fiind “încadrat în unitate de muncă”⁶⁵ pe termen de 24 luni.

Întemnițat inițial în arestul M.A.I., apoi la penitenciarul Jilava, interogat de ofițerii Direcției de Anchete, Z. Pâclișanu a fost în final trimis de Direcțiunea Generală a Securității Poporului, la 5 iulie 1950, împreună cu cel de al doilea lot de foști demnitari, penitenciarului Sighet, cu indicația precisă de a fi introdus în celulă “cu preoții”⁶⁶. Între alții, Z. Pâclișanu a stat în aceeași celulă cu preotul unit Alexandru Rațiu, circa 45 de zile, în anul 1952, timp în care au “discutat numai chestiuni de istorie bisericească, deoarece în cameră se mai aflau și alte persoane față de care Pâclișanu se ferea să vorbească”⁶⁷. Pe cei care l-au cunoscut la Sighet, Z. Pâclișanu “îi uimea cu cunoștințele sale în domeniul istoriei”⁶⁸, păstrându-i, totodată, o bună amintire. Astfel, episcopul I. Suciuc “a vorbit elogios despre Pâclișanu”⁶⁹ lui Ioan Ploscaru, în celula de la Sighet.

Necunoscută anchetatorilor din anii 1949-1950 a rămas calitatea de vicar general clandestin al eparhiei Blajului pentru Vechiul Regat, pe care Z. Pâclișanu a dobândit-o, în urma arestării titularului eparhiei, episcopul auxiliar Vasile Aftenie.

Abia la reluarea anchetei, în martie 1952, investirea lui Z. Pâclișanu apare în interogatoriile lui I. Dragomir, care menționează că numirea a făcut-o “Nunțiul Papal Patrik Gerald O'Hara în primăvara anului 1949, iar după ce el a fost arestat a fost numit Natanail Munteanu”⁷⁰. La rândul său, călugărul greco-catolic Ion Nohai declara că a aflat de numire “la Nunțiatură de la Mgr. Del Mestri, în anul 1949”⁷¹.

Întrebat de primul său anchetator, lt. de Securitate Gh. Enoiu, “dacă vi s-a încredințat de cineva vreo funcție în cadrul fostei biserici greco-catolice după ce aceasta s-a dizolvat”, inițial, Z. Pâclișanu a negat⁷², menținându-și declarația și a doua oară⁷³. În fața insistenței noului anchetator, slt. de Securitate I. Moldovan, care deținea informația încă de la 5 martie 1952, din interogarea lui I. Dragomir și I. Nohai - și, probabil, confruntat cu depozițiile acestora - Z. Pâclișanu, la al treilea interogatoriu, a sfârșit prin a recunoaște că, în primăvara anului 1949 (mai sau iunie), a fost numit vicar general clandestin greco-catolic pentru Muntenia și Moldova, de către episcopul auxiliar Ioan Dragomir, administrator apostolic, îndeplinind această funcție până la arestarea sa, în luna decembrie 1949. Cerându-i-se să precizeze locul în care a avut loc numirea, Z. Pâclișanu i-a mărturit anchetatorului că: “În primăvara anului 1949, când Dragomir Ioan a venit la mine acasă ca să-i gădesc o locuință, m-a numit verbal vicar general clandestin, lucru cu care am fost de acord”⁷⁴.

Diferențele dintre declarațiile lui I. Dragomir și Z. Pâclișanu, în ceea ce privește persoana de la care a primit investitura, i-a determinat pe anchetatorii Securității să-i confrunte pe cei doi, în aceeași zi, de 4 aprilie 1952, în care Z. Pâclișanu își recunoscuse, pentru prima dată, poziția în ierarhia clandestină a Bisericii Unite.

Episcopul clandestin Ioan Dragomir a declarat: “Pâclișanu Zenovie a fost propus vicar

⁶³ Ibidem, f.251 (referat al lt. de Securitate Gh. Enoiu din 6 martie 1952).

⁶⁴ Ibidem, f.252.

⁶⁵ Pentru deținuții de la Sighet, măsura “încadrării în U.M.” a fost adoptată atât în cazul preoților uniți și romano-catolici (ex: Ioan Bele, Ștefan-Daniel Berinde, Ion Cherteș, Wiliam Clofanda, Ludovic Czumbel ș.a.), cât și în cazul foștilor demnitari arestați în primăvara și vara anului 1950. Asupra unităților, apoi coloniilor de muncă, vezi Cristian Troncotă, *Colonia de muncă*, în *Arhivele totalitarismului*, I, 1, 1993, p.169-181.

⁶⁶ Arh. S.R.I., fond D, dos.9.572, vol.12, f.175.

⁶⁷ Ibidem, fond P, dos.20.920, vol.3, f.400 (r) (interogatoriul lui Alex. Rațiu din 21 aug. 1957).

⁶⁸ Ibidem, f.125 (v) (interogatoriul lui I. Ploscaru din 25 martie 1957).

⁶⁹ Ibidem, f.126 (v).

⁷⁰ Ibidem, dos.50.979, vol.2, f.276 (interogatoriul lui I. Dragomir din 5 martie 1952).

⁷¹ Ibidem, f.266 (interogatoriul lui I. Nohai din 5 martie 1952).

⁷² Ibidem, f.261-262 (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 29 martie 1952).

⁷³ Ibidem, f.259 (interogatoriul din 31 martie 1952).

⁷⁴ Ibidem, f.257 (interogatoriul din 4 aprilie 1952).

general clandestin greco-catolic în anul 1949, de către Nunțiu Patrick Gerald O'Hara și numit de mine". La rândul său, Z. Pâclișanu a precizat: "Recunosc că am fost numit vicar general clandestin greco-catolic de către dl. Dragomir Ioan, pentru Muntenia și Moldova, însă n-am știut că am fost propus de Nunțiu O'Hara"⁷⁵.

Potrivit unui referat al Direcției de Anchete a Securității, la originea noii serii de interogatorii, din martie - aprilie 1952, au stat informațiile obținute între timp de Securitate, prin arestarea și anchetarea, în anii 1951-1952, a episcopului clandestin I. Dragomir, a vicarului clandestin Natanail Munteanu, a preotului Aurel Leluțiu, a călugărului asumpționist Ioan Liviu Leluțiu și a călugărului Ion Nohai. Aceștia au mărturisit sprijinul pe care îl primiseră de la Z. Pâclișanu pe când erau fugari, amintind și calitatea acestuia de vicar general.

Remarcând faptul că pentru "omisiune de denunț" Ioan Liviu Leluțiu, care îl ajutase pe consăteanul său⁷⁶, Aurel Leluțiu, a primit o condamnare de șase ani închisoare corecțională și că Z. Pâclișanu era acuzat că "a favorizat pe infractorii: Leluțiu Aurel și Dragomir Ion, știind că aceștia erau urmăriți de autorități", lt. de Securitate Gh. Enoiu, care avea să-l ancheteze mai târziu, a propus superiorilor săi, iar aceștia au aprobat, "ca Pâclișanu Zenovie să fie adus la D.G.S.S. de la "Dunărea", să fie cercetat despre cele semnalate și apoi să i se întocmească acte de trimitere în justiție"⁷⁷.

Printr-o adresă din 13 martie 1952, D.G.S.S. a solicitat Direcțiunii Generale a Penitenciarelor să emită un ordin către Penitenciarul Principal Sighet, de a-i preda pe "reținuții Gigurtu Ion și Pâclișanu Zenovie"⁷⁸. La 27 martie 1952, prin Direcțiunea Regională Baia Mare a Securității, Z. Pâclișanu era înaintat la București⁷⁹, fiind depus în arestul "A" al M.A.I.⁸⁰, de unde, la 31 martie 1952, avea să fie transferat la penitenciarul Jilava, cu indicarea precisă a celulei (nr. 23)⁸¹.

Încheindu-se ancheta și dosarul de trimitere în justiție, Z. Pâclișanu a fost înaintat în justiție, acuzat că "se face vinovat de favorizare de infractor și omisiune de denunț"⁸². Judecat de Tribunalul Militar Teritorial București, Z. Pâclișanu a fost condamnat, prin sentința nr.142 din 28 octombrie 1952, la 6 ani închisoare corecțională, 5 ani degradare civică, 200 lei amendă, confiscarea averii personale și 200 lei cheltuieli de judecată, pentru "delictul de uneltire contra ordinii sociale"⁸³. În urma admiterii recursului, Tribunalul Militar pentru Unitățile M.A.I., prin decizia nr. 2.685, i-a redus pedeapsa la 3 ani închisoare corecțională, cu menținerea celorlalte dispozițiuni ale sentinței⁸⁴. După aproape patru ani de la arestare, Z. Pâclișanu a fost pus în libertate, la 25 septembrie 1953.

La eliberare, și-a găsit casa ocupată și soția mutată la subsolul propriului imobil, care îi fusese naționalizat. A încercat să-și reia documentarea în arhivele Mitropoliei de la Blaj, despre care, în 1949, se zvonea că "nici nu mai există"⁸⁵. În iunie 1956, Z. Pâclișanu i-a mărturisit episcopului I. Ploscaru, care îl vizita, "într-o cameră plină cu cărți" că "dorește să se ducă la Blaj și că a scris unui preot de acolo să-l informeze dacă arhivele fostei mitropolii sunt la dispoziția publicului sau nu, pentru a putea să completeze studiile sale"⁸⁶.

Deși mai prudent în relațiile cu semenii săi⁸⁷, Z. Pâclișanu a continuat să activeze ca preot

⁷⁵ Ibidem, f.256 (confruntarea din 4 aprilie 1952).

⁷⁶ Cei doi erau originari din comuna Olteț, județul Făgăraș.

⁷⁷ Arh. S.R.I., fond P, dos.50.979, vol.2, f.253 (referatul din 6 martie 1952).

⁷⁸ Ibidem, f.277.

⁷⁹ Ibidem, f.280.

⁸⁰ Ibidem, f.329 (nota Securității din 31 martie 1952).

⁸¹ Ibidem, f.328.

⁸² Ibidem, f.352 (referat al Direcției de Anchete din 14 aprilie 1952).

⁸³ Ibidem, fond P, dos.20.920, vol.3, f.375 (extras de pe sentința nr. 142/1952). Din păcate, eforturile arhiviștilor S.R.I., de a identifica dosarul acestui prim proces al lui Z. Pâclișanu, nu s-au materializat până în prezent. Ca atare, ancheta din 1949-1950 rămâne necunoscută, iar toate trimiterile la ancheta din 1952 se fac la un dosar preliminar, nr.50.979.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Z. Pâclișanu, *Istoria Biserii cii Române Unite*, Partea I-a, ed. a II-a, în *Perspective*, XVII, 65-68, iulie 1994 - iunie 1995, p.4.

⁸⁶ Arh. S.R.I., fond P, dos.20.920, vol.3, f.126 (r) (interogatoriul lui I. Ploscaru din 25 martie 1957).

⁸⁷ Z. Pâclișanu îl avertiza pe unul dintre apropiații săi, preotul François, asupra consecințelor posibile, în cazul interceptării pachetelor pe care acesta le primea prin ministrul plenipotențiar al Belgiei: "bagă de seamă, părinte, dacă e ceva în pachet din străinătate, să știi că pentru asta iei 25 ani de pușcărie". Arh. S.R.I., fond P, dos.20.920, vol.3, f.309.

unit clandestin⁸⁸, reluându-și însărcinarea de vicar clandestin pentru Vechiul Regat.

Precum rezultă dintr-un referat din 20 iunie 1955, al Direcției a III-a a Securității, autoritățile comuniste erau bine informate asupra reluării activității clandestine a lui Z. Pâclișanu, care fusese semnalat printre acei preoți uniți, care îi vizitau pe episcopii Ioan Bălan, Iuliu Hossu și Alexandru Rusu, la spitalul Floreasca din București, în timp ce aceștia se aflau internați, spre “refacere”.

Potrivit informațiilor Securității, încă pe când se afla la spitalul din București⁸⁹, episcopul Alexandru Rusu, care ar fi primit împuternicirea Vaticanului de a conduce Biserica Unită din România, “a numit vicari secreți pentru a conduce activitatea clandestină greco-catolică”⁹⁰. Pentru Vechiul Regat, era indicat preotul Z. Pâclișanu, despre care organele represive credeau că ar mai fi deținut și “un rol important în conducerea clandestinității greco-catolice pe țară”⁹¹.

În timpul anchetei din anul 1957, la care au fost supuși amândoi, episcopul Alexandru Rusu a negat că el l-ar fi numit vicar pe Z. Pâclișanu, precizând: “Cînd Pâclișanu Zenovie a venit în anul 1955 la mine la spitalul Floreasca - din spusele lui - era deja numit vicar general, deci eu nu puteam în nici un caz să-l mai numesc vicar general, mai ales că nu aveam nici calitatea de mitropolit înscăunat”⁹².

A doua arestare a lui Z. Pâclișanu, survenită la 18 aprilie 1957, s-a înscris în contextul mai larg al măsurilor represive adoptate de autoritățile comuniste în anii 1956-1957, ca răspuns la intensificarea activității clandestine a clerului și credincioșilor greco-catolici, în care și Z. Pâclișanu s-a implicat plenar.

Aflați în condiții de semilibertate, cei trei episcopi⁹³, care au supraviețuit detenției de la Sighet (1950-1955), au relansat acțiunea vizând reconsiderarea atitudinii autorităților față de Biserica Unită, încă de când erau internați în spital la București și apoi la Mănăstirea Curtea de Argeș.

La întâlnirile cu preoții care i-au vizitat pe episcopi, precum și în discuțiile din sânul comunității greco-catolice, se conturau mai multe opțiuni, sintetizate chiar de Z. Pâclișanu:

“Astfel unii spuneau că ar fi bine dacă episcopatul greco-catolic ar face un memoriu către guvern în care să se arate că, <în ce privește biserica greco-catolică>, s-ar săvârși o nedreptate cerând punerea ei în drepturi. Alții spuneau că preoții care în 1948 au trecut la ortodoxie să declare că ei au rămas tot greco-catolici. Alții spuneau că ar fi bine ca greco-catolicii să facă manifestații în public.

Eu le-am spus că aceste acțiuni nu vor putea rezolva nimic fiindcă nimeni nu contestă că episcopii au rămas greco-catolici, că manifestațiile nu ar avea nici un rost, ci că ar trebui ca masa credincioșilor să facă memorii către guvern pe care să le semneze mulți și în care să ceară repunerea în drepturi a bisericii greco-catolice. <...> Am mai spus că aceste memorii să fie făcute pe sate⁹⁴, acolo unde cetățenii doresc să rămână greco-catolici și să fie înaintate guvernului”⁹⁵.

Pentru redactarea acestor “memorii pe sate”, Z. Pâclișanu i-a dat preotului Alex. Rațiu din Satu Mare câteva indicații:

“I-am spus că aceste memorii trebuie să fie foarte scurte și prin ele să se ceară guvernului să fie repusă în drepturi biserica greco-catolică cu preoții și episcopii respectivi.

⁸⁸ În primăvara anului 1955, Z. Pâclișanu îi mărturisea preotului François de la Biserica Franceză “că eu desfășor o activitate clandestină greco-catolică și anume că fac acasă slujbe, spovedesc și că pregătesc anumite persoane care vor să se facă preoți”. Arh. S.R.I., loc.cit., f.349 (r) (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 29 iunie 1957).

⁸⁹ În momentul redactării referatului, cei trei episcopi se găseau cu domiciliul obligatoriu la mănăstirea Curtea de Argeș.

⁹⁰ Arh. S.R.I., fond D, dos.11.714, f.36.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Ibidem, fond P, dos.20.920, vol.3, f.394 (v) (interogatoriul episcopului A. Rusu din 27 iulie 1957).

Episcopul A. Rusu se referea la împrejurarea că, deși întrunise, la 16 martie 1946, cel mai mare număr de voturi, nu a fost recunoscut de guvernul P. Groza - și, drept consecință, nici înscăunat, ca mitropolit al Bisericii Unite. Silvestru Aug. Prunduș, Clemente Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Cluj-Napoca, 1994, p.121.

⁹³ Episcopii Ioan Bălan al eparhiei Lugojului, Alexandru Rusu al Maramureșului și Iuliu Hossu al Clujului.

⁹⁴ Ideea redactării memoriilor pe sate pare să fi aparținut clerului unit din eparhia de Baia Mare, a fost însușită și promovată de episcopul A. Rusu și vicarul general Z. Pâclișanu și în final de toți episcopii, fiind pusă în aplicare din toamna anului 1956. Cf. Arh. S.R.I., fond P, dos.20.920, vol.3, f. 333 (r) și urm. (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 15 mai 1957).

⁹⁵ Ibidem, f.328 (r-v) (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 11 mai 1957).

I-am spus că aceste memorii trebuiesc redactate în numele unui sat unde sînt credincioși greco-catolici, adică noi greco-catolicii din satul cutare, cerem etc.

I-am indicat că memoriile trebuiesc redactate de către preoții greco-catolici, după care să-l arate credincioșilor din satul respectiv pentru a fi semnat.

În privința strîngerii de semnături i-am indicat că aceasta trebuie făcută în mod secret și individual, adică cel care redactează memoriul să ia legătura cu fiecare în parte, aceasta pentru a nu se face agitații prin sate despre faptul că greco-catolicii redactează memorii către guvern.

După ce se strîngeau semnăturile, memoriile urmau să fie înaintate guvernului⁹⁶.

Într-un memoriu adresat autorităților, la 23 aprilie 1956, cei trei episcopi de la Curtea de Argeș și-au exprimat speranța că greco-catolicii “vor putea avea din nou bucuria de a nu se mai simți urmăriți și împiedicați în manifestarea convingerilor religioase pe care le au”⁹⁷.

Acest memoriu, ca și altele elaborate în aceeași perioadă, au circulat printre preoții și credincioșii greco-catolici. Pe de altă parte, spre sfârșitul anului 1955, un grup de tineri uniți din Cluj și București, animat de Matei Boilă, din care mai făceau parte frații săi Ioan și Nena Boilă, Lia Lazăr (fiica fruntașului național-țărănist Ilie Lazăr, pe atunci deținut la Rm. Sărat), Nicolae Balotă ș.a., a redactat un memoriu-manifest destinat străinătății, privind situația politică, culturală și religioasă din R.P.R., inclusiv persecuția la care era supusă Biserica Greco-Catolică.

Intenționând să lanseze manifestul în numele catolicilor români, la 9 decembrie 1955, Matei Boilă i-a prezentat textul lui Z. Pâclișanu, cerându-i sfatul:

“La sfîrșit el mi-a spus că nu avem decît să trimitem manifestul în străinătate, dacă sîntem gata să acceptăm consecințele, însă nu în numele catolicilor, pentru că nu avem dreptul să vorbim în numele lor și nici nu ar fi așa de bine privit în străinătate unde majoritatea sînt cu alte concepții. <...> Mi-a spus că le pregătesc o “bucurie” părinților și surorii mele și că vom fi aspru pedepsiți. M-a avertizat să fiu discret și în privința lui, întrucît și omisiunea de denunț se pedepsește, mi-a spus chiar că “eu ar trebui să vă denunț acum”, eu însă am crezut că nu ne va denunța”⁹⁸.

De la eliberarea din prima detenție, în 1953 și până la cea de a doua arestare, în 1957, Z. Pâclișanu a fost vizitat de numeroși preoți și credincioși greco-catolici din țară, care îl căutau la București, “știind despre el că are legături cu diverse persoane, că este bine pregătit din punct de vedere bisericesc și ca fiind un element în vîrstă are experiența vieții și știe cum să procedeze”⁹⁹. Pentru cei din provincie, întîlnirile cu Z. Pâclișanu erau și o ocazie de verificare a zvonurilor care circulau în Ardeal “și anume că s-ar duce tratative între Guvern și Vatican pentru repunerea în drepturi a bisericii greco-catolice”, precum și un prilej de întărire în credință, cu speranța “ca să se mai poată efectua slujbe greco-catolice în mod legal”¹⁰⁰.

Cu toate că îi îndruma pe preoții care îl vizitau “să desfășoare o activitate intensă clandestină pentru a păstra credincioșii greco-catolici”, iar pe aceștia “să nu meargă la bisericile ortodoxe ci la cele romano-catolice”¹⁰¹, Z. Pâclișanu îl sfătua pe preotul unit Alexandru Rațiu, care, pentru a putea sluji oficial, intenționa să devină preot romano-catolic, “că ar fi mai bine să rămîn greco-catolic pentru a arăta astfel lumii că noi (greco-catolicii) existăm și nu ne-am autodesființat așa cum ni se spune”¹⁰².

Din aceeași dorință de afirmare a existenței Bisericii Române Unite, la 12 august 1956, s-a desfășurat la Cluj, în fața Bisericii Piaristilor, o liturghie în aer liber, oficiată de preoții Vasile Chindriș și Isidor Ghiurco, la care au participat “cîteva mii de credincioși”¹⁰³. În urma acestei “manifestări de credință”, precum și a difuzării, în masa preoțimii și credincioșilor greco-catolici, a memoriilor adresate guvernului solicitând anularea decretului de desființare a Bisericii Unite, cei trei episcopi au fost mutați de la Curtea de Argeș, mai întîi la Mănăstirea Ciorogârla, de unde au fost

⁹⁶ Ibidem, f.337 (v) - 338 (r) (ibidem).

⁹⁷ S.A. Prunduș, C. Plăianu, *Cardinalul Iuliu Hossu*, Cluj Napoca, 1995, p.229.

⁹⁸ Arh. S.R.I., loc.cit., f.387 (interogatoriul lui Matei Boilă din 14 martie 1956).

⁹⁹ Ibidem, f.398 (r) (interogatoriul preotului Alexandru Săsărean din 21 august 1957).

¹⁰⁰ Ibidem, f.353 (r) (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 11 iulie 1957).

¹⁰¹ Ibidem, f.390 (r) (interogatoriul preotului Roman Husar din 22 iulie 1957).

¹⁰² Ibidem, f.402 (r) (interogatoriul preotului Alexandru Rațiu din 21 august 1957).

¹⁰³ S.A. Prunduș, C. Plăianu, *op.cit.*, p.230.

dispersați: episcopul Iuliu Hossu a fost dus la Mănăstirea Căldărușani¹⁰⁴, episcopul Alexandru Rusu la Mănăstirea Cocoș, jud. Tulcea¹⁰⁵, iar episcopul Ioan Bălan a rămas la Ciorogârla¹⁰⁶.

Considerat responsabil de aceste acțiuni de intensificare a activității clandestine a Bisericii Unite, la 5 ianuarie 1957, a fost arestat episcopul Alexandru Rusu, împreună cu un grup de clerici și credincioși, sub acuzația de “instigare pe linia cultului greco-catolic”. Judecat de Tribunalul Militar al Regiunii III Militare Cluj, prin sentința nr. 1.202 din 3 iulie 1957, episcopul A. Rusu a fost condamnat la temniță grea pe viață, pentru “instigație și înaltă trădare”. Deși i-a fost redusă pedeapsa la 25 ani muncă silnică, a murit în penitenciarul Gherla, la 9 mai 1963¹⁰⁷.

Pe lângă lotul episcopului A. Rusu, Securitatea și Justiția Militară au organizat și judecat un alt lot, în jurul preotului Francois¹⁰⁸, de la Capela “Sacre Coeur” - Saint Vincent de Paul din București, din care mai făceau parte colaboratori ai săi (preoții romano-catolici Francisc Armenag Diarian și Karol Pakocs, avocatul Virgil Damian, trei călugărițe), dar și preoți uniți (episcopul auxiliar al Lugojului Ioan Ploscaru, Z. Pâclișanu, Gh. Surdu, Daniel Berinde).

În momentul celei de a doua arestări (18 aprilie 1957), Securitatea deținea mai multe informații privind activitatea lui Z. Pâclișanu, sintetizate în “Ordonanța de pornirea procesului penal”. Dintre acestea, se detașează cele potrivit cărora: “a întreținut legături criminale cu elemente din grupul subversiv frații Boilă, depistat de către organele noastre în anul 1956 și că a furnizat spionului Francois informații despre unele penitenciare, despre persoane arestate sau eliberate sau persoane urmărite de către organele de stat”¹⁰⁹. Prin anchetă, începută chiar în noaptea arestării¹¹⁰, la ora 5 dimineața, Securitatea a urmărit să obțină recunoașterea “crimei de trădare de patrie”.

La început, în câteva rânduri, Z. Pâclișanu a negat orice “activitate dușmănoasă”¹¹¹, însă, după ce avertismentele inițiale ale anchetatorului, lt. major de securitate Gh. Pușcoci, s-au transformat în amenințări, că “ancheta vă previne și vă cere să declarați adevărul despre activitatea dușmănoasă ce ați desfășurat-o împotriva regimului din R.P.R., deoarece deținem probe privind această activitate”, Z. Pâclișanu a recunoscut că a făcut cunoștință cu preotul Francois de la capela franceză din București, după ieșirea din închisoare, mergând la slujbele de la biserica franceză, până în toamna anului 1956, de când a început să-și facă liturghia acasă¹¹², cu participarea a circa 25 de credincioși¹¹³. De asemenea, a recunoscut că au purtat “unele discuții dușmănoase la adresa regimului”, precum și că i-a împărtășit preotului Francois experiența perioadei de detenție 1949-1953 și unele știri despre preoți și ierarhi uniți aflați în detenție:

“Astfel i-am relatat despre împrejurările în care am fost arestat în 1949, despre modul în care am fost anchetat, despre închisorile în care am fost, respectiv Jilava, Sighet și Aiud, despre regimul din închisori, despre episcopii pe care i-am întâlnit în închisori - Frențiu, Hossu, Rusu, Bălan și Suci, despre eliberarea lui Pacha Augustin și despre moartea acestuia, despre eliberarea lui Marton Aron, despre aducerea episcopilor Hossu, Rusu și Bălan la București la Spitalul Floreasca și apoi mutarea lor la Curtea de Argeș, la Ciorogârla și apoi la Căldărușani și la Mănăstirea Cocoș. De asemeni l-am mai informat că acești episcopi s-ar pensiona și ar merge la familiile lor și că au întocmit un memoriu în urma cărui fapt așteaptă ca biserica greco-catolică să fie repusă în drepturi. I-am mai spus despre înființarea seminarului la Iași și despre conflictul dintre franciscanii din Moldova și vicarul Pleșca.

Discuțiile dușmănoase pe care le-am avut cu el se refereau la arestările care au avut loc în rândul preoților”¹¹⁴. În plus, în anul 1956, după evenimentele din Ungaria, i-a mai comunicat

¹⁰⁴ Unde i s-a fixat domiciliul obligatoriu “pe timp de 60 de luni”, apoi “pe termen nelimitat”, pentru “activitate dușmănoasă pe linia cultului greco-catolic”, până la 17 aprilie 1968, când i-au fost ridicate restricțiile domiciliare.

¹⁰⁵ Până la arestarea sa, la 5 ianuarie 1957.

¹⁰⁶ Unde a și murit, la 4 august 1959.

¹⁰⁷ S.A. Prunduș, C. Plăianu, *op.cit.*, p.121.

¹⁰⁸ François Van Der Jonckheyd (1884-?), cetățean belgian, preot misionar al Congregației Lazariștilor, aflat din 1934 în România, administrator (religios) la Capela “Sacre Coeur” - Saint Vincent de Paul din București.

¹⁰⁹ Arh. S.R.I., fond P, dos.20.920, vol.3, f.292.

¹¹⁰ A fost depus în arestul “A” al M.A.I., în zorii zilei de 19 aprilie 1957, ora 4,30. Ibidem, vol.12, f.93 (proces verbal de depunere și percheziție corporală).

¹¹¹ Ibidem, vol.3, f.305 (r) (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 19 aprilie 1957).

¹¹² Ibidem, f.307 (r) (idem din 20 aprilie 1957).

¹¹³ Ibidem, vol.1, f.203 (3) (interogatoriul lui Francois Van Der Jonckheyd din 28 mai 1957).

¹¹⁴ Ibidem, vol.3, f.346 (v) (idem din 24 iunie 1957).

preotului Francois “despre arestarea preotului Huszar Roman de la Târgu Mureș și a episcopului Ploscaru de la Lugoj. Despre faptul că la Timișoara ar fi fost o manifestație studențească și că ar fi fost făcute anumite arestări în rândul studenților. <...> I-am mai spus că la Cluj a avut loc o mare manifestație religioasă greco-catolică și că în urma acestui fapt au fost arestați preoții Chindriș, Leon Man, Kertesz și Băliban”¹¹⁵.

O altă problemă urmărită cu insistență de anchetatorii Securității, pe parcursul mai multor interogatorii¹¹⁶, a vizat clarificarea poziției lui Z. Păclișanu în ierarhia clandestină a Bisericii Unite. Astfel, Z. Păclișanu a recunoscut că, în vara anului 1955, a fost numit vicar general clandestin pentru Vechiul Regat, de episcopul greco-catolic Alexandru Rusu, pe când l-a vizitat pe acesta la spitalul Floreasca¹¹⁷. Nemulțumit de răspunsul primit, anchetatorul a încercat să-l intimideze, acuzându-l că: “d-ta ai fost și ești un dușman înrăit al regimului democrat popular din R.P.R. <...>. Din nou ancheta îți cere să vorbești sincer despre funcția reală ce o deți <sic!> în baza căreia <sic!> d-ta ai întreprins o serie de acțiuni dușmănoase”¹¹⁸, sau că: “Însăși <sic!> din cele declarate rezultă că ai o funcție pe baza căreia poți dispune peste capul episcopilor și pe întreg teritoriul țării. Vorbește deci despre funcția reală pe care d-ta o deți <sic!> în clandestinitatea catolică”¹¹⁹.

Rezultatul presiunilor a fost însă negativ, Z. Păclișanu menținându-și afirmațiile inițiale, chiar și după trei luni de detenție și după ce anchetatorul i-a citit pasaje din declarațiile preoților Francisc Diarian Armenag și Francois Van Der Jonckheyd. Potrivit acestora, “numitul Păclișanu Zenovie este șeful bisericii greco-catolice din R.P.R.” și respectiv “conducător clandestin al bisericii greco-catolice din R.P.R. funcție în care a fost numit de către Vatican în anul 1953 după eliberarea sa din închisoare”¹²⁰. Z. Păclișanu a negat în continuare, susținând că a deținut “numai funcția de vicar general pentru Vechiul Regat”¹²¹. Singurele detalii smulse de anchetatori au vizat delimitarea jurisdicției lui Z. Păclișanu, ca vicar general al eparhiei Blajului pentru Vechiul Regat. Reluând circumstanțele numirii sale, la interogatoriul din 2 iulie 1957, Z. Păclișanu a precizat:

“În vara lui 1955 mergînd la spitalul Floreasca unde se afla internat episcopul Rusu, acesta mi-a spus că se consideră mitropolit al Blajului și ca atare mă numește vicar general pentru Vechiul Regat, dîndu-mi și libertatea de a rezolva anumite probleme ce nu se pot executa decît cu mandat special din partea mitropolitului”¹²².

Ulterior după vreo două săptămâni, nepotul episcopului Rusu, anume Victor Rusu, fost avocat, mi-a spus că Rusu i-a scris o scrisoare prin care acesta explica motivul pentru care eu (Păclișanu) nu pot fi vicar general clandestin pentru eparhia întregă, ci numai pentru Vechiul Regat, deoarece eu nu domiciliu în Ardeal și că pentru Ardeal a numit pe altcineva.

Dealtfel preotul Crișan <Romulus> dintr-o comună de lângă Teiuș, venind prin 1955 la mine mi-a spus că a fost numit vicar general pentru părțile transilvănene ale eparhiei Blajului. Această numire a primit-o tot de la Rusu, cu ocazia unei vizite ce i-a făcut-o acestuia la Curtea de Argeș”¹²³.

Pe parcursul anchetării sale, care a durat din noaptea arestării (18/19 aprilie 1957) și până la 29 august 1957, ofițerul anchetator, lt. major Gh. Pușcoci, a obținut în mai multe rânduri prelungirea termenului de anchetă și de menținere în stare de arest a lui Z. Păclișanu, prin referate aprobate de șefii săi (șeful Serviciului, cpt. I. Tîrnoveanu și șeful Direcției Anchete, lt. col. Fr. Butyka). După ce se reluau în bună măsură aceleași acuzații, referatele consemnau:

“În cercetări Păclișanu Zenovie nu recunoaște decît în parte faptele de care se face vinovat, căutînd ca prin explicații lipsite de temei să-și ascundă activitatea criminală.

Ținînd cont de această situație, este necesară anchetarea în continuare a lui Păclișanu Zenovie în vederea demascării sale și ținînd cont de poziția sa, mai este necesar a fi audiați și alți martori

¹¹⁵ Ibidem, f.356 (v) (idem din 13 iulie 1957).

¹¹⁶ La 11, 15 mai, 2, 11 iulie și 8 august 1957.

¹¹⁷ Arh. S.R.I., fond P, dos.20.920, vol.3, f.324 (r) (interogatoriul lui Z. Păclișanu din 11 mai 1957).

¹¹⁸ Ibidem, f.324 (v) - 325 (r).

¹¹⁹ Ibidem, f.365 (r) (interogatoriul lui Z. Păclișanu din 8 august 1957).

¹²⁰ Ibidem, f.350 (r-v) (idem din 2 iulie 1957).

¹²¹ Ibidem.

¹²² Între altele, dreptul de a da dispense de la diferite impedimente matrimoniale, cf. Ibidem, f.353 (v).

¹²³ Ibidem, f.350 (v) - 351 (r). Vezi cu informații similare interogatoriul lui Z. Păclișanu din 8 august

pentru a demasca pînă la capăt activitatea sa criminală”¹²⁴.

La procesul judecat în zilele de 23-24 octombrie 1957 de Tribunalul Militar al Regiunii II-a Militare București, Colegiul de fond (președinte de ședință: col. de justiție Adrian D. Dimitriu), atît Z. Pâclișanu, cît și alți coinculpați, și-au retras unele afirmații făcute în timpul anchetei la Securitate, foarte probabil, la presiunile exercitate de anchetator.

Astfel, la interogatoriul din 23 octombrie 1957, după ce a recunoscut că i-a povestit preotului Francois despre cele trăite în timpul detenției, Z. Pâclișanu a negat că i-ar fi vorbit acestuia “despre trupe în regiunea Timișoara sau de dispersări de persoane”, precizând că: “nu mențin cele trei procese verbale de la anchetă în care se face vorbire despre aceste informații”¹²⁵. Și-a menținut depoziția pînă la “ultimul cuvânt”: “Nu i-am furnizat decît datele neimportante în legătură cu deținerea mea în închisoare. Nu recunosc că i-am furnizat informațiile militare din regiunea Timișoara”¹²⁶.

La rîndul său, preotul Francois a ținut să precizeze, chiar în “ultimul cuvânt”, că: “Din cele ce mi se impută însă nu toate sunt adevărate. Poate am greșit în ce privește pe Pâclișanu Zenovie, atît cu privire la numirea sa ca vicar general cît și în ce privește informațiunile militare de la Timișoara, nu rețin precis dacă el mi le-a dat sau altcineva”¹²⁷.

Cu toate aceste retractări, instanța i-a reținut în sarcina lui Z. Pâclișanu “ca dovedit faptul că a furnizat lui Jonckheyd Francois, informațiuni din cele nedestinate publicității precum și unele informații care deși nu erau din această categorie, dar <sic!> le-a transmis în scopul subminării regimului democrat popular”¹²⁸. Ca urmare, prin sentința nr. 215 din 24 octombrie 1957, Z. Pâclișanu a fost condamnat la 12 ani temniță grea și 6 ani degradare civică, pentru “crima de înaltă trădare” și la 8 ani închisoare corecțională și 5 ani interdicție corecțională, pentru “uneltire contra ordinii sociale”, deoarece “a cules și a transmis agenților unei puteri străine informații secrete în legătură cu situația din R.P.R. și a uneltit contra ordinii sociale din R.P.R. întreprinzând acțiuni de agitație în public”¹²⁹, urmînd a executa pedeapsa cea mai grea, adică 12 ani temniță grea și 6 ani degradare civică, plus pedeapsa complementară a confiscării totale a averii personale.

După ce, la 26 octombrie 1957, a semnat formularul de recurs împotriva sentinței¹³⁰, patru zile mai târziu, la 31 octombrie 1957, Z. Pâclișanu a încetat din viață, în arestul “A” al M.A.I. (situat în subsolul clădirii M.A.I., din Piața Palatului, astăzi sediul Senatului)¹³¹.

CertIFICATELE medicale din 23 aprilie¹³² și respectiv 6 septembrie 1957¹³³ nu au consemnat nici o afecțiune cardiacă, însă, potrivit “raportului de expertiză medico-judiciară” din 1 noiembrie 1957, moartea s-a datorat “insuficienței cardiace acute prin coronarită”¹³⁴. De asemenea, “pe cap, în regiunea parietală stîngă”, medicul legist, dr. Al. Ionescu, a mai remarcat “o crustă de contuzie roșie brună <...>, reprezentînd urma unei loviri cu sau de un corp dur fără nici o fractură craniană”¹³⁵, care putea dura de 7-10 zile.

Judecarea recursului a continuat, la Tribunalul Suprem al R.P.R., Colegiul Militar care, prin decizia nr. 39 din 11 februarie 1958, respingea recursurile tuturor inculpaților, inclusiv al lui Z. Pâclișanu¹³⁶. La 8 aprilie 1958, sesizîndu-se asupra decesului lui Z. Pâclișanu, executorul judecătoresc, în prezența unui delegat al M.A.I., a dispus stingerea urmării, legată de confiscarea averii¹³⁷.

Prin dispariția dramatică a lui Z. Pâclișanu, Biserica Română Unită a pierdut nu doar un

¹²⁴ Ibidem, vol.17, f.396 (referat din 10 august 1957).

¹²⁵ Ibidem, vol.10, f.76 (r) (interogatoriul lui Z. Pâclișanu din 23 octombrie 1957).

¹²⁶ Ibidem, f.166 (r).

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ Ibidem, f.176 (v).

¹²⁹ Ibidem, f.187 (r); ibidem, vol.17, f.427.

¹³⁰ Ibidem, vol.10, f.196.

¹³¹ Ibidem, vol.17, f.410.

¹³² Ibidem, vol.12, f.75.

¹³³ Ibidem, vol.3, f.411.

¹³⁴ Ibidem, vol.12, f.74.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ Ibidem, vol.10, f.324.

¹³⁷ Ibidem, vol.17, f.428.

devotat și tenace slujitor al său, ci și pe cel chemat să-i reconstituie trecutul, cu migală și rigoare științifică, sau - după formularea Mgr. O. Bârlea - pe cel "care a întărit cu fapta ceea ce a scris"¹³⁸.

CLAUDIU SECAȘIU
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

**THE HISTORIAN ZENOVIE PÂCLIȘANU
IN THE COMMUNIST ENPRISONEMENT (1949-1953, 1957):
ORIGINAL DOCUMENTS**

SUMMARY

The article brings into present the life of Zenovie Pâclișanu, historian of the Romanian Church and of the Romanian national movement in 18th and 19th century Transylvania, high official of the Royal Ministry of Foreign Affairs as well as hierarch in clandestinity of the Romanian Church United with Rome (Greek-Catholic). His personality was sistematically shadowed by the communist regime which after forbidding the church he belonged to, also converted him twice (1949-1953, 1957).

Based on original documents from the archives of the former Securitate, the study reconstitues the steps of the inquiry and harsh detention that Zenovie Pâclișanu had to endure at an advanced age, finding his end in the arrest of the Ministry of Internal Affairs in Bucharest.

¹³⁸ O. Bârlea, *Observări*, p.11.